

crkva u svijetu

OSVRTI I PRIKAZI

BIT I SUVREMENOST CRKVE

Rudolf Brajčić: BIT I SUVREMENOST CRKVE. Putovi vjerničke svijesti danas, Filozofsko-teološki institut 'DI, Zagreb, 1986.

Drago Šimundža

Koncil i pokoncilsko razdoblje pružili su ekleziologiji nova osvjetljenja i opticaje. Često se stoga u dva posljednja desetljeća, u nas i u svijetu, piše o otajstvu i stvarnosti Crkve, o njezinoj biti i suvremenosti, kako se lijepo izrazio prof. Brajčić. U nas, međutim, do ove Brajčićeve knjige nismo imali sustavno izloženu teologiju o Crkvi. Mnogo je toga napisano poslije koncila, posebno o suvremenosti Crkve, ali cjelovite, zaokružene studije nismo imali. To važniji je zato ovaj Brajčićev rad. On pretendira na cjelovitost i u dobroj mjeri u svojim izlaganjima odražava bitne odrednice naslovljene cjeline.

Već sama struktura knjige daje nam, ukratko, uvid u metodski postupak i temeljna uporišta Brajčićeve ekleziologije. Nakon uvodnih razmišljanja eksplikativne naravi o specifičnosti tematike, različitim implikacijama i predmetnom instrumentariju (11—47), autor prelazi na same početke Crkve, dolazak Duha i život prvotne zajednice (49—105). Biblija mu je, Novi zavjet, glavni smjerokaz i izvor. U drugom se poglavlju (106—152) sintetičko-refleksivnim postupkom zaustavlja na općoj ideji Crkve kod sv. Mateja, Luke i Pavla. Ključne su mu misli Matejev, univerzalizam, Lukin epohalizam, nova era, Božje kraljevstvo, i Pavlove vizije jednoga Tijela, novoga naroda i novoga stvora. Sve, naravno, prožima otajstvo nadnaravi, prisutnost Duha i povijesna funkcija Kristova spasiteljskog djela u svijetu. Krist je u Crkvi i s Crkvom na djelu: Presveto Trojstvo je rada i u njoj djeluje.

U tri slijedeća poglavlja dominiraju tri biblijske slike: o *Crkvi kao Božjem narodu* (153—245), o *Crkvi kao hramu* (245—289) i o *Crkvi kao Otajstvenom tijelu* (290—349). U ovim poglavljima, zapravo u navedenim metaforama, osjeća se forte Brajčićevih meditacija, teologijskih, biblicističkih i u dobroj mjeri misaonih refleksija o biti i suvremenosti Kristove Crkve. Biblijska teologija, potaknuta novim valom, izbija u prvi plan. Ali, kako je riječ i o suvremenosti, autor, slijedeći današnje ekleziologe, snažno zahvaća u tokove suvremene misli i antropološko ozračje našega doba. Posebno to dolazi do izražaja u slici Božjega naroda, gdje se govori o njegovu zajedništvu, povijes-

nosti i potrebi sukladnosti kršćanske svijesti s opće poznatim toposima, tjeskobama i nadama današnjega čovjeka. Slika *hrama* ističe prisutnost Duha i moralnu usmjerenost kršćanstva, dok metafora *Otajstvenog tijela* doziva u pomat svijest o uskrslomu i živomu Kristu koji u povijesti živi u svojoj Crkvi, koju Duh prožima i vodi prema eshatonu. Jer, »Otajstveno tijelo nije statička nego dinamička stvarnost. Ono je nešto što ide svojoj punini. Ono je u procesu rasta i dozrijevanja« (306).

Naravno, u spomenutim su poglavljima na svojim mjestima, sažetije ili diskursivnije, biblijski, teologijski i misaono obrađene i druge postavke o Crkvi kao univerzalnom sakramentu spasenja, o njezinu spasenskom karakteru i bitnom učinku krštenja, o upravi i službama u Crkvi, o njezinu apostolskom pozivu, evangelizaciji i katehizaciji, njezinoj povijesnosti i odnosima sa svijetom, o milosnom daru božanskoga života u Zajednici, o njezinoj transcendentiji i imanenciji. U jednu riječ, kako rekosmo, zaokružena je cjelovita slika o Crkvi, o njezinoj biti i suvremenosti, kako je to naš autor i zacrtao.

Mislim da je ova Brajčićeva knjiga jedna od značajnijih na našem području i da bi je trebalo višestruko predstaviti i u cjelini kritički vrednovati. Vjerujem da ćemo i u *Crkvi u svijetu* o njoj još govoriti. Zasada, nakon njezina izlaska evo barem predstavljanje i kraći osvrt.

Polazeći, kako smo vidjeli, od biblijske danosti i božanske stvarnosti koja se očituje u Božjem narodu i s Božjim narodom u Crkvi, autor jasno uočava kompleksnost pojma Crkve, njezinih esencijalnih niti satkanih »od vidljivosti i nevidljivosti, institucije i otajstva« (5). Dogmatičar i znalac klasične ekzeziologije, Brajčić očito slijedi kombiniranu metodu, najsvrsishodnije primijenjenu »novom licu Crkve«. Induktivnim putem biblijskih podataka uvodi nas u povijesnu i otajstvenu stvarnost te imanentnom teološkom refleksijom, potpomognutom suvremenim stavovima, i, šire, aktualnim filozofijskim i antropološkim gledištima gradi svoju viziju Crkve. Stara je to koncepcija u svojim temeljnim osnovama, a opet nanovo izrečena, sa svojim aktualnim naglascima, koji joj daju posebnu zanimljivost i težinu.

Prvi naglasak je očit u biblijskoj orijentaciji i postavi. Pred sobom imamo ekzeziologa bibličara, a ne ekzeziologa dogmatičara. Brajčić ne forsira svoje zaključke; ne ovisi u izlaganju o unaprijed postavljenim tezama. Dapače, malo se osvrće na pozitivnu ekzeziologiju i utvrđene definicije. Njegov stil je izrazito induktivan: temeljne mu istine izlaze iz predmetnog tkiva, iz objavljenih riječi i teologijske refleksije; ne strše iznad teksta, slike i riječi. Tiho se nameću svojom svetopisamskom stvarnošću, teološkom analizom i sintetičkim zaključkom: »U Lukinoj povijesti Crkve«, sažima autor svoju refleksiju o djelovanju Duha, Duh Sveti je »prisutan u svim vjernicima kao povijesna sila. On osigurava jedinstvo najrazličitijim zbivanjima u Crkvi kao i najrazličitijim povijesnim profilima Crkve« (130). »Za Pavala je Crkva«, nastavlja u biblijskom stilu, »novi Božji narod Duhom Svetim složen u jedinstven organizam, kojemu je Krist glava« (152). »Uz unutrašnji zakon ljubavi«, prelazi Brajčić na drugu postavku, »Matej zna i za izvanjski zakon jedinstva, tj. za vlast u Božjem narodu« (115). Makar tu vlast jasno zapauža, smatrajući da su vanjska struktura Crkve i njezina povijesnost bitni elementi zajednice, autor je nigdje posebno ne ističe nego je spontano prihvaća u svojoj naraciji ili, točnije, refleksivno je učvršćuje na temelju izvornog biblijskog teksta. Krštenje je polazište i temeljni biljeg. Ono je novo rađanje (91) i time konstitutivni faktor, osnova Crkve i njezina zajedništva: »Prije svake organizacije imamo, dakle, zajednicu krštenika« (91).

Slika *Božjega naroda, hrama i Otajstvenog tijela*, s kojima ova ekzeziologija najčešće operira i nad kojima najviše teološki razmišlja, stare su biblijske metafore trajno prisutne u nauku o Crkvi i prije i poslije Koncila. Ipak su u ovoj našoj ekzeziologiji suvremeno, reljefno dane i oslikane. Naj snažnije predočuju pojam i sadržaj Crkve. Ključne su riječi i tako snažni pojmovi da zasjenjuju niz tradicionalno spominjanih aporija i kontraverzija o stvarnosti i poslanju Crkve. S njima nam i otajstvo postaje bliže, otopljivije.

Brajić je izbjegao rasprave i polemike. On pozitivno gradi svoju viziju. Koncilska prevaga otajstva nad statičko-racionalnom analizom naravi i u njega je očita. Istine su ostale iste, ali je naglasak dovoljno pomaknut, kako bi duhovno bogatstvo Zajednice i njezino poslanje bili bliže dinamičkoj viziji povijesti i komunitarnoj opciji suvremenosti. Bit je tako »prenesena« i na vrijeme, na događanja i ostvarenja (usp. 173—179). *Praksis* je, u kršćanskom smislu *theosis* (187—188), *ontički* elemenat stvarnosti Crkve.

U suvremenoj pokoncilskoj eri niču razne eklezilogije. Ima nerijetko i skretanja, odnosno aktualističkih shvaćanja koja bit Crkve jednostavno premještaju u historijske tokove i njihove probleme. Brajić to nije učinio. U njega je čvršći, konzistentniji dio biblijsko-teološka stvarnost crkvenog tkiva nego njegova »razgradnja« suvremenosti. Bit mu je stalno pred očima. Stoga, i kad govori o suvremenosti — a ima toga stilski i metodički vrlo mnogo — stalno govori u funkciji biblijsko-teološke određenosti Crkve, koja je u nauku o Crkvi primarna. Svijest teologa da je Crkva u svojoj transcendenciji božanska ustanova ne dopušta mu da je podredi konkretnostima života. No, to ne smeta da se u konkretnim pitanjima vrlo rado otvara životnoj stvarnosti i povijesti.

Uz suvremenu autonomiju zemaljskih vrijednosti, autor potvrđuje i autonomiju Božjega naroda u njegovim specifičnim i vremenitim područjima: »Pri organiziranju i vodstvu te svoje povijesti (misli se na vremenito) Božji je narod neovisan o Crkvi« (186). U tom smislu distingvira područja i ulogu Božjega naroda u Crkvi i društvu. — Makar su to, doista, kompleksne stvari i nije uvijek lako naći pravu granicu, odnosno pravi izričaj i određenje, autor se vješto snalazi i često operira suvremenim dijaloškim i dijalektičkim, bolje rečeno praktičnim i egzistencijalističkim stvarnostima i shvaćanjima.

Iako je ovo bitno teološka rasprava, točnije rečeno biblijsko-teološka, Brajić je u nju unio mnogo filozofije. Mada se uvodno distancira od suvremenih filozofijskih doktrina i metoda, praktično se u svojim analizama i tumačenjima na njih često oslanja. Ideja o *čovjeku-moći, o starom augustinizmu* prema kojemu je *duša identična s njezinim moćima* (34), o *značenju povijesti i povijesnosti* kao i niz suvremenih naglasaka vezanih uz aktualne poglede i shvaćanja: života, povijesti, društva i čovjeka u neposrednoj su vezi i dodiru sa suvremenim filozofijskim i drugim stajalištima. Na taj način, iako ne toliko metodološki i terminološki, filozofija je snažno prisutna u Brajićevoj studiji. I sam je svjestan toga, kada u Predgovoru priznaje: »Ovaj je rad izricanje kršćanskog otajstva Crkve suvremenim filozofskim rječnikom u najbitnijem opsegu. Radi se zapravo o pokazivanju jedne ili druge mogućnosti kako da izrazimo otajstvo malo drukčije nego što ga obično izražavamo« (6).

Je li i koliko je Brajić uspio izraziti otajstvo Crkve »drukčije nego što ga obično izražavamo«?

Držim da jest, i to dosta. Uputio nas je teološki na dublja razmišljanja i novo lice Crkve. Ne u smislu poricanja prošlosti nego više u načinu izricanja njezina otajstva i stvarnosti u sadašnjosti, u konkretnostima vremena i života. Crkva je, recimo to paradoksalno, uvijek ista i uvijek u svom hodu različita. Istost i različitost Crkve, njezina transcendencija i imanencija, božanska danost i ljudska pojavnost tvore njezinu bit i omogućuju neprestano njezinu suvremenost u svim prilikama i u svakom vremenu. Tu jasnu misao Koncila nalazimo i u ovoj našoj eklezilogiji. Ona je, zapravo, njezina okosnica.

Ne ulazeći u to koliko su pojedine analize i sinteze, poglavito neki detalji i naglasci, u svemu ispravni, metodološki postupak i opći pristup knjige zadanoj temi obilježavaju siguran korak naprijed u našoj eklezilogiji. Koliko god je autor, u svojoj informiranosti i katoličkoj viziji Crkve, vezan na suvremenu literaturu i novija gledišta, posebno njemačkih teologa, unio je, očito, svoju viziju, koja je vrlo konzistentna, a istodobno je dinamična, suvremena i bliska shvaćanjima modernog čovjeka. Njegov poziv na »sukladnost« kršćanske svijesti s današnjim svijetom i njegovim problemima odraz je nutarnjeg jedinstva crkvene biti i njezine suvremenosti, nuždan poziv na današnju aktualizaciju poruke i međusobnu povezanost kršćanske vertikale i horizontale. Pod tim vidom eklezijalne istine, zaključci i osvjetljenja otaj-

stva i pojavnosti Kristove Crkve poprimaju svoju praktičnu ulogu. I ekumenska i dijaloška dimenzija također su, nenametljivo, izrazito uočljive u Brajčičevoj ekleziologiji.

Vrijedno je i korisno ovo izdanje. Pisano je stručno, suvremeno, stilski narativno i esejistički refleksivno. Znanstveno je, a dovoljno čitljivo i jasno; spontano i sustavno. Bez većih je terminoloških, teoloških i filozofijskih opterećenja, iako je teološki i filozofski slojevito građeno. Biblija mu je terminus *a quo* i *ad quem*; sve je njome protkano. Prednost mu je što se nije opterećivalo dogmatskim zaključcima i povijesnim konceptima Crkve; što ne revidira nego gradi. Ekleziološke su mu postavke imanentne, izlaze iz logičnog diskursa; spontano se uključuju u konzistentno cjelovito tkivo. Bit Crkve, u stvari, nije viđena u statičnoj danosti nego u cjelokupnoj stvarnosti Božjega djela i povijesnog *praksisa*, koji kao *theosis* očituje temeljni poziv Božjega naroda u svijetu i vremenu na putu do eshatona.

MOLITVA ZA MILOST SLOVA

Smiljana Rendić, Molitva za milost Slova, GK, Zagreb, 1986.

Petar Zdravko Blajić

Na svečanoj akademiji priređenoj uz proslavu desete obljetnice solinskih slavlja (1976) u crkvi Gospe od zdravlja u subotu 13. IX. o. g. urednik *Glasa Koncila* Živko Kustić predstavio je uglednim uzvanicima našeg crkvenog i javnog života, i svima nazočnima, upravo izišlu zbirku pjesama od 13 soneta hrvatske katoličke novinarke i spisateljice Smiljane Rendić. Voditelj akademije P. Z. Blajić nakon predstavljanja izrecitirao je završni dio IV. soneta: *A Križ je, kažu, vaga svega svijeta, / mjera za vrijeme i prostore ljudi, / jer na njemu je čavlima raspeta / Riječ koja nebo razdera i siđe, / Riječ koja svlada strahove i studi / svih ljudskih tmina, i čovjeku priđe.* Sutradan pred sam početak svečanog liturgijskog slavlja što ga je na Gospinu Otoku u Solinu predvodio hrvatski kardinal Franjo Kuharić uz druge hrvatske biskupe u nazočnosti od oko 50 tisuća vjernika, uz kratke komentare Živka Kustića i uz »zvučnu kulisu« starih crkvenih napjeva iz Solina, dr. Zdravko Blajić i dr. Božo Bulat odrecitirali su svih 13 soneta naizmjenično u dijaloškoj formi, kako su i napisani. Ljepšu, svečaniju i adekvatniju prezentaciju s obzirom na mjesto, na momenat i na publiku, vjerujemo, autorica nije mogla ni poželjeti, gotovo ni zamisliti.

Početak devetgodišnje proslave jubileja Trinaest stoljeća kršćanstva u Hrvata bio je 1976. u Solinu a kulminirao je u Nacionalnom euharistijskom kongresu u Zagrebu u Mariji Bistrici. Završna točka na vanjske proslave toga jubileja bila je, dakle, proslava ove godine u Solinu, gdje je sve i započelo. Pa, uz završne proslave toga jubileja Smiljana Rendić, Splitskanca, koju, vjerujemo, ne treba ni našoj katoličkoj ni nekatoličkoj, ni vjerničkoj ni nevjerničkoj javnosti posebno predstavljati, ispjevala je trinaest soneta kao svoju vlastitu pjesničku viziju susreta starih Hrvata ne samo s kršćanstvom nego i s cijelom sredozemnom, odnosno hebrejsko-grčko-rimskom civilizacijom pamćene i pisane riječi, civilizacijom slova. Stihovi su nastali na drevnom Trsatu od 9. rujna do 6. prosinca 1984. i plod su studija, meditacija, ljubavi i inspiracije. Čekali su dvije godine da ugledaju svjetlo dana. *Glas Koncila* izdajući i prezentirajući u najpovoljniji čas ovu zbirku soneta